АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ЛЕКСИКОЛОГІЇ ТА ФРАЗЕОЛОГІЇ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ

І. А. Аскерова
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

КАТЕГОРИЗАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ БАЗОВИХ ЕМОЦІЙ

Стаття присвячена розглядові сучасних психологічних концепцій і підходів щодо класифікації емоційних станів людини. Окреслюється низка емоцій, які є універсальними й базовими, характеризуються принципи їх виділення. Висвітлюється вплив культури на маніфестацію базових емоцій. Крім того, простежуються особливості репрезентації душевних переживань у мові та мовленні, досліджуються різні моделі опису емотивної лексики у сучасній лінгвістиці.

Ключові слова: *базові емоції, емотивна лексика, вербалізація, категоризація, конотація.*

В останні десятиліття емоційна сфера людської особистості викликає неабияке зацікавлення серед представників різних галузей знань – психології, психіатрії, фізіології, філософії, соціології тощо. За влучним висловом В. І. Шаховського, сучасна наука накопичила достатню кількість відомостей, а дискурсивна практика доводить, що людина є далеко не лише *Homo sapiens*, а й *Homo sentiens*, оскільки багатьма її діями керують саме емоції [8, с. 7]. Мовознавство також не оминуло своєю увагою ці загадкові феномени людської психіки. У межах лінгвістики сформувався й активно розвивається окремий напрям досліджень – емотіологія, яка вивчає закономірності репрезентації емоцій у мові та мовленні.

На сьогоднішній день існує чимала кількість робіт, присвячених висвітленню засобів вербалізації тих чи інших внутрішніх станів людини у різних мовах, відтворенню переживань персонажів у художньому тексті, розкриттю емотивно-стилістичного потенціалу мовних засобів тощо, однак низка теоретичних і методологічних питань залишається нерозв'язаною і потребує подальшого поглибленого вивчення. До таких, зокрема, належить проблема єдиної та загальноприйнятої категоризації емоцій, а також опрацювання універсальних схем їх лінгвістичного опису.

Метою пропонованої розвідки є поглиблене дослідження різних підходів щодо класифікації емоцій у сучасній світовій психологічній науці, а також аналіз особливостей мовної репрезентації цих феноменів людської психіки, запропонування власної методології аналізу базових емоційних явищ.

Матеріалом дослідження слугували численні праці у галузі психології емоцій та почуттів людини, словники, а також розвідки слов'янських і закордонних лінгвістів, присвячені вивченню емоцій у мові та мовленні.

Згідно з Ю. Д. Апресяном, мовний образ людини охоплює вісім ієрархізованих за ступенем складності підсистем, серед яких: фізичні відчуття (зір, слух, смак), фізіологічні стани (голод, спрага), фізіологічні реакції на різного роду зовнішні та внутрішні впливи (холод, жар, серцебиття), фізичні дії (працювати, відпочивати, стояти, лежати), бажання (хотіти, прагнути), мислення (уявляти, вважати, передбачати), емоції (боятись, радіти) і, нарешті, мова (повідомляти, просити, вимагати) [1, с. 355–356]. Емоційні стани, таким чином, є одними з найскладніших, адже "у виникненні емоцій беруть участь практично всі інші системи людини – сприйняття, фізіологічні реакції, інтелект <…> і навіть мова" [Там само, с. 367].

Почуття, емоції, настрої, афекти є цариною вивчення передовсім психології, а отже, очевидно, що аналіз їхніх мовних моделей має брати до уваги психологічні критерії їхньої характеристики й класифікації. Однак, незважаючи на те, що про емоції написано досить багато в науковій літературі, дослідження душевних станів залишається "найбільш заплутаною частиною психології" [4, с. 10]. Термінологічна неточність і неузгодженість спостерігається як при використанні понять "емоція", "почуття", "афект", так і при поділі та класифікації цих одиниць. Ми за робоче визначення емоцій приймаємо дефініцію проф. Є. П. Ільїна, згідно з якою емоція – це рефлекторна психо-вегетативна реакція, що є пов'язаною з проявом суб'єктивного пристрасного ставлення (у вигляді переживання) до ситуації та сприяє організації відповідної доцільної поведінки людини (тварини) у ній [Там само, с. 50].

Твердження про те, що почуття, емоції та афекти тісно пов'язані між собою, не підлягає сумніву. Як зауважують учені, одна і та сама емоція може виражати різні почуття, і, навпаки, одне і те ж почуття може виражатися в різних емоціях [4, с. 288]. Наслідком цього є поширене використання їх у психологічній та лінгвістичній літературі як взаємозамінних, синонімічних понять. Ми вважаємо за доцільне все ж таки розмежувати ці одиниці, оскільки вони є ієрархічно різними формами відображення дійсності й відрізняються одна від одної як генетично, так і функціонально. Емоції являють собою ситуаційне ставлення до певних об'єктів, подій, ситуацій, обставин тощо, почуття, у свою чергу, відображають стійке й узагальнене ставлення [Там само, с. 291]. Емоції, порівняно з почуттями, виникли у процесі еволюції раніше, вони властиві як людині, так і тварині, прив'язані

до ситуацій та подій, ситуативні й короткотривалі, виділяють явища, що мають значення "тут і зараз" [4, с. 291].

Говорячи про співвідношення понять "емоція" й "афект", кваліфікуємо останнє як переживання, що має характер короткочасного, інтенсивного й неконтрольованого свідомістю емоціонального спалаху: "Якщо емоція – це душевне хвилювання, то афект – це буря" [4, с. 54]. Афект як різновид емоцій характеризується швидким виникненням, граничною інтенсивністю переживання, бурхливим проявом, відсутністю свідомого контролю за своїми діями тощо.

У сучасній психологічній та філософській літературі існують різні точку зору щодо структурування емоційних реакцій, спроби запропонувати й обґрунтувати їх єдину класифікацію. Однак, на сьогодні відсутній такий поділ, який би визнавали абсолютно всі або хоча б більшість психологів. Детальний аналіз і систематизація різних підходів до поділу емоцій міститься, зокрема, у монографії проф. Є. П. Ільїна [4, с. 130–138]. На думку вченого, спектр критеріїв, які беруть до уваги дослідники, досить широкий, що унеможливлює створення єдиної класифікаційної схеми : "Очевидно, що може йтися не про якусь всеохоплюючу єдину класифікацію емоційних явищ, а про їхні класифікації, кожна з яких підкреслює певну ознаку, за якою ці явища поєднуються у групи і водночас віддаляються від цих груп. Такими ознаками можуть бути механізми появи, причини виникнення емоційних реакцій, знак переживання, їх інтенсивність і стійкість, вплив емоцій на поведінку і діяльність людини" [Там само, с. 138].

Найпоширенішими з наявних класифікаційних схем є поділ емоцій на первинні (**базові**) і вторинні, а також на позитивні й негативні. Перший підхід характерний для прихильників дискретної моделі афективної сфери особистості. На думку вчених, у процесі взаємодії і взаємовпливу людини й навколишнього світу емоції можуть ускладнюватися й розвиватися, а отже, існує певний набір базових емоцій, які становлять основу для виникнення складніших емоційних комплексів. Так, "Великий психологічний словник" за редакцією Б. Т. Мещерякова й В. П. Зинченко кваліфікує базові емоції як емоції, спільні для всіх, тобто такі, які властиві усім здоровим людям і які однаково проявляються у представників різних культур, що проживають на різних континентах. Це вроджені емоції, на базі яких виникають складніші соціально детерміновані емоційні процеси, стани та емоційно-особистісні якості [5, с. 561].

Не всі вчені визнають існування базових емоцій, обстоюючи думку, згідно з якою емоції є продуктом культури, соціалізації, виховання, навчання тощо. Однак, більшість авторитетних психологів все ж обстоює ідею існування таких емоцій і намагається визначити їхній склад. Так, Д. Еванс виділяє 6 базових переживань – гнів, страх, відраза, здивування, смуток і радість [10, с. 25].

Інший американський дослідник П. Екман, який протягом багатьох років проводив численні експерименти над мімічним вираженням базових емоцій у осіб різної статі, віку, освіти, соціальної і культурної ідентичності, довів існування залежності маніфестації емоцій від культурних норм. П. Екман, також виділив 6 базових емоцій – задоволення (радість), здивування, відраза, смуток, гнів та страх [9, с. 201].

Відомий американський дослідник, провідний спеціаліст у галузі психології емоцій К. Ізард, враховуючи комплекс біологічних, філогенетичних і поведінкових критеріїв, базовими вважає 10 психічних станів – гнів, презирство, відраза, дистрес (горе-страждання), страх, провина, інтерес, радість, сором і здивування [3, с. 137]. На думку вченого, первинними є емоції, що мають глибоке філогенетичне коріння, тобто вони властиві не тільки людям, а й іншим живим істотам. Емоції, притаманні лише людині, до базових не належать [Там само]. Психолог стверджував, що "деякі окремі емоції є універсальними загальнокультурними феноменами. І кодування, і декодування низки емоційних висловлювань однакові для людей усього світу, і це не стосується їх культури, мови або освітнього рівня" [цит. за: 2, с. 15]. Інакше кажучи, якщо існує група домінантних, універсальних емоцій, то й існують тотожні емотивні сенси й спільні моделі вираження цих емоцій у різних мовах, що суперечить тезі про національну специфіку, неповторність і самобутність опису та вираження душевних станів людини [18; 19; 20].

Не вдаючись до подальшого розгляду концепцій інших учених, які працюють у галузі психології емоцій й обстоюють свій набір базових психічних станів, зауважимо, що у кожній пропонованій класифікації незмінно повторюються такі емоції, як *радість*, *смуток*, *страх* та *гнів*, які, на нашу думку, можна віднести до ядра домінантних базових душевних переживань.

Опрацьовані психологами детальні характеристики базових емоцій є вельми цінними, зокрема, для мовознавчих студій. Вони дають змогу лінгвістові скласти лексико-семантичні поля, які, у свою чергу, поділяються на вужчі конститутивні групи й охоплюють слова, що номінують найтонші відтінки тих чи інших душевних переживань людини. Понадто ці психологічні "портрети" емоцій у багатьох випадках дозволяють зняти проблему багатозначності та семантичного синкретизму у межах досліджуваного шару лексики.

Більшість учених, як і звичайних людей, нефахівців, поділяє емоційні реакції на **позитивні** й **негативні**. За словами К. Ізарда, "подібна, дещо узагальнена класифікація, є, в цілому, правильна й корисна, але все-таки застосування понять "позитивне" і "негативне" по відношенню до емоцій вимагає певного уточнення" [3, с. 34]. Такі емоції, як гнів чи страх однозначно кваліфікуються як негативні, хоча відомо, що спалах гніву чи відчуття страху можуть сприяти виживанню індивіда. Замість того, як

зауважує вчений, щоб говорити про позитивні чи негативні стани, правильніше було б уважати, що існують емоції, які сприяють підвищенню психологічної ентропії, та емоції, що, навпаки, полегшують конструктивну поведінку [3, с. 35]. Інакше кажучи, по відношенню до душевних станів доцільніше вживати не лише означення "позитивний" чи "негативний", а використовувати також терміни "конструктивна" чи "деструктивна" емоція, що дасть змогу значно глибше і всебічніше описати ці явища внутрішнього світу людини, не обмежуючись лише інтелектуальною оцінкою ситуації як приємної чи неприємної для суб'єкта. Подібний підхід застосовується й у лінгвістиці, зокрема при вивченні моральних почуттів [6].

Варто додати, що в польській психологічній та мовознавчій науках по відношенню до короткотривалих емоцій уживаються, як правило, терміни *uczucia*, *uczucia-afekty* або просто *afekty*. Триваліші душевні переживання, що виражають ставлення, погляди, оцінки тощо певної особи, прийнято називати *postawami* [16].

А. Вєжбіцка в одній зі своїх праць "Emotions across Languages and Cultures: Diversity and Universals" (1999) пропонує таку класифікацію емоційних реакцій людини [19, с. 49–122]:

1) something good happened "сталося щось добре" (*joy* "радість", *happiness* "щастя", *contented* "задоволений" тощо);

2) something bad happened "сталося щось погане" (*sadness* "смуток", *unhappiness* "нещастя", *despair* "розпач" тощо);

3) something bad can / will happened "може статись / станеться щось погане" (*fear* "страх", *fright* "жах", *panic* "паніка", *worry* "хвилювання" тощо);

4) I don't want things like this to happen "я не хочу, щоб відбувалися такі речі" (*anger* "злість, гнів", *indignation* "обурення" тощо);

5) thinking about other people "ставлення до інших людей" (*pity* "співчуття", *envy* "заздрість", *jealousy* "ревність", *admiration* "подив" тощо);

6) thinking about ourselves "ставлення до самого себе" (*shame* "сором", *pride* "гордість", *remorse* "докори сумління", *guilt* "провина" тощо).

Як видно з наведеного поділу, перші чотири групи пов'язані з реакцією на події чи ситуації, які вже сталися або можуть статись у майбутньому, а останні дві групи є складнішими емоційно-когнітивними структурами й виражають ставлення особи до інших людей або до самої себе.

Представлена класифікація видається нам загалом слушною. Однак основним її недоліком уважаємо певну спрощеність у розумінні емоцій, що трактуються виключно як переживання суб'єктом свого ставлення до події, ситуації, іншої людини тощо. Адже, як зауважують психологи, "емоції з'явилися в еволюційному розвитку не для того, щоб їх переживати, а щоб допомогти організувати відповідну, доречну поведінку в ситуації, що склалась" [4, с. 51]. Труднощі в користуванні запропонованою схемою може також викликати відсутність "компактних" термінологічних позначень для кожної з виділених груп емоцій.

Щодо ролі досліджуваних психічних станів у житті людини, то вона є досить різноплановою. Негативна емоція – це сигнал тривоги, небезпеки для організму; позитивна – результат поверненого благополуччя. На думку психологів, провідною функцією емоцій, як уже зазначалось, є їх участь у керуванні поведінкою людини і тварини: вони відіграють важливу роль на всіх етапах мотиваційного процесу, мають енергетично-активаційне значення тощо. Однак часто люди ставлять розум вище за емоції, гадаючи, що останні, як правило, "заважають" у прийнятті адекватних рішень, у визначенні певної мети та кроків просування до неї. Варто погодитися з К. Ізардом щодо того, що "мета і майбутнє – це лише пара високомовних слів, якщо <…> за ними не стоять емоції. Якщо у вас є мета, але ви байдужі до неї, то чи будете ви добиватись її здійснення?" [3, с. 29]. Інакше кажучи, людська поведінка значною мірою базується на емоціях, вони активізують і організують сприйняття, мислення і прагнення особи.

Особливо важливою є також роль душевних переживань у когнітивному процесі і творчості: емоції сприяють творчій уяві, фантазії, натхненню, оскільки у свідомості виникають яскраві образи, думки, асоціації [4, с. 99–130]. У цьому зв'язку можна згадати одну з відомих історій про занурення в роботу відомого польського прозаїка, лауреата Нобелівської премії В. С. Реймонта. Працюючи над своїми творами, письменник уникав рідних та друзів, мовчав, палив і писав. Опис весілля Яґусі (роман "Селяни") настільки психічно виснажив автора, що довелось викликати лікаря, на запитання якого: "І що Ви визначного зробили цього разу?", Реймонт змучено прошепотів : "Танцював. Три дні танцював на селянському весіллі".

Перейдемо до **вербального вираження** емоційних станів. Так, психологи стверджують, що кожна доросла людина знає, що́ таке емоції та почуття, оскільки неодноразово відчувала їх з раннього дитинства. Однак, коли просять описати, пояснити певний емоційний стан, особа, як правило, стикається зі значними труднощами – душевні переживання важко підлягають формальному описові [4, с. 9].

Подібної думки дотримується польсько-австралійська мовознавиця А. Вєжбіцка: "Почуття – це щось, що відчувається, а не щось, що переживається в словах. У словах можна записати думки, натомість у словах не можна записати почуттів. Думка є чимось, що має структуру, а тому може відтворюватись у мові. Почуття, за своєю суттю, позбавлені структури, а тому не є виражальними" [20, с. 30].

Представлені спостереження підтверджують і статистичні дані, згідно з якими людина виявляє свої почуття й емоції у 55 % за допомогою міміки, у 38 % – голосом і лише у 7% словами [17, с. 199].

Проте, незважаючи на "невимовність" емоцій і почуттів, польська мова засвідчує цілу низку мовних засобів для передачі психічних станів, оскільки природною потребою людини як соціальної істоти є її прагнення поділитися з іншою особою своїми душевними переживаннями.

Згідно з У. Копець, вираженню емоцій та почуттів у мові слугують :

– абстрактні іменники (*strach, smutek, gniew, radość*);

– дієслова, причому одні з них безпосередньо називають емоційні стани людини (*martwić się, cieszyć się*), а інші позначають вплив на почуття іншої людини (*zmartwić kogoś, ucieszyć kogoś*);

– прикметники і дієприкметники (*radosny, smutny, zmartwiony*);

– прислівники (*rozpaczliwie (płakać), gniewliwie (mówić)*);

– аналітизми – формально неподільні двочленні конструкції, які складаються з дієслів типу *czuć / odczuwać / okazywać* та назви емоції в непрямому відмінку (*odczuwać niepokój*);

– фразеологічні звороти (*być wniebowziętym, oczy stają w słup, krew krzepnie w żyłach*) [13, с. 24–25].

Питання про те, які аспекти емоцій мають брати до уваги мовознавці, намагаючись відтворити образи цих психічних феноменів у тій чи іншій мові, залишається відкритим. Так, Ю. Д. Апресян, реконструюючи наївну картину світу душевних переживань, як вона відображається в російській мові, пропонує виділити п'ять фаз у розвиткові (сценарії) емоцій :

1) першопричина емоції;

2) безпосередня причина емоції;

3) власне емоція;

4) бажання продовжити або припинити існування причини, яка викликає емоцію;

5) зовнішнє виявлення емоції.

Урахування цих фаз, на думку вченого, є необхідною передумовою розробки відповідних синонімічних рядів [1, с. 370]. Інакше кажучи, при описі того чи іншого психічного стану потрібно встановити його причину, суб'єктивну оцінку та форму вияву. Польська дослідниця Р. Ґжеґорчикова також уважає, що "при реконструкції мовної картини світу емоцій важливим є розкрити їх причини і зовнішні прояви, що дозволить з'ясувати відмінності між близькими емоціями. Саме ж переживання не є доступним описові, окрім оцінки, що це відчуття є приємним або неприємним" [11, с. 82].

Представлений сценарій Ю. Д. Апресяна є цінним і корисним для дослідження відповідної групи лексики, особливо при описові семантико-структурних особливостей назв базових емоційно-афективних станів. Однак, на нашу думку, семантичний аналіз емоційної лексики не обмежується виключно зазначеними критеріями, оскільки кожній психічній реакції притаманні, крім наведених вище, також свої якісні та кількісні характеристики, серед яких полярність, модальність, тривалість у часі, сила і глибина тощо. Ми у своєму дослідженні семантико-структурних і лінгвокогнітивних особливостей емотивів уважаємо за необхідне врахувати ці індивідуальні властивості емоційних явищ та дещо доповнити представлену схему такими семантичними ознаками: суб'єкт переживання (тільки людина чи також інша жива істота), інтенсивність (відносно слабка,

сильна та гранично сильна), характер протікання (коротко- чи довготривала), конструктивний / деструктивний вплив на поведінку людини, симптоматика (фізіологічні зміни, що супроводжують душевне хвилювання), а також первинність / вторинність назви емоції чи афекту. Гадаємо, що такий комплексний набір характеристик дає змогу ґрунтовніше і всебічніше описувати значеннєві відмінності та відтінки у внутрішній структурі близькозначних одиниць.

Здійснюючи комплексний історико-семасіологічний аналіз назв базових емоцій у польській мові, ми виходимо з того, що в їх семантичній структурі співіснують два основні компоненти : біологічно запрограмований, універсальний, характерний для всіх живих істот (як людей, так і тварин), та культурно зумовлений, унікальний і неповторний, мотивований системою цінностей, переконань, стилем життя тощо, властивих мовній свідомості польського етносу [14, с. 33–34; 18, с. 189]. У цьому зв’язку становить науковий інтерес метафорична концепція американських психологів К. Уотлі та Дж. Дженкінс, згідно з якою емоції зіставляються з нотами : “У більшості музичних систем наявна невелика кількість дискретних нот, що повторюються в інтервалах октав, <…> так само існує визначений набір емоцій” [15, с. 130]. Учені вважають, що в різних культурах базові емоції, подібно як 12 нот у музиці, поєднуються у форми й комбінації, властиві тій чи іншій культурі, утворюючи різноманітні музичні жанри : хорову пісню, скрипковий квартет, баладу чи джаз.

Доречно тут також згадати думку відомого польського публіциста Р. Капусцінського : *Każdy z tych ludzi spotykanych przez świat składa się jakby z dwóch istot, jest dwoistością, którą często trudno rozdzielić, z czego zresztą nie zawsze zdajemy sobie sprawę. Jedna z tych istot to człowiek jak każdy z nas; ma swoje radości i smutki, swoje dobre i złe dni, cieszy się z sukcesów, nie lubi być głodny, nie lubi, kiedy jest mu zimno, odczuwa ból jako cierpienie i nieszczęście, odczuwa pomyślność jako satysfakcję i spełnienie. Druga istota, nakładająca się i spleciona z pierwszą, to człowiek jako nosiciel cech rasowych, nosiciel kultury, wierzeń i przekonań. Żadna z tych istot nie występuje w stanie czystym i wyizolowanym, obie współżyją ze sobą, wzajemnie na siebie oddziałując* [12, с. 10].

Дослідження додаткових конотем, тобто прагматичних, символічних, культурних, енциклопедичних та інших “співзначень”, що ніби “надбудовуються” над лексичною семантикою й актуалізуються лише в особливих, вторинних, поетичних, “непрямих” уживаннях слова, дозволить виявити внутрішні зв’язки між усіма різновидами значення, розкрити логіку того “образу”, який закріплений за словом у свідомості носіїв мови [7, с. 289–290].

Таким чином, в основі великого розмаїття емоційних станів лежить певний набір так званих базових емоцій, які додатково поділяються за своїм знаком на позитивні та негативні. Ці емоції можуть взаємодіяти між собою, посилювати або послаблювати одне одного, формуючи багатий репертуар душевних переживань, властивих людині у найрізноманітніших ситуаціях її

життя. Базові емоції є універсальними феноменами, проте їх вираження, зокрема мовне, має свою національно-культурну специфіку. Здійснений аналіз літератури, присвяченої класифікації емоційних станів, а також засобам їх репрезентації в мові та мовленні, засвідчив, наскільки складною є проблема дослідження внутрішнього світу людини. Перспективою пошуків у відповідній галузі вважаємо поглиблений лінгвокогнітивний та історико-етимологічний аналіз найменувань базових емоцій у польській мові на тлі близькоспоріднених слов'янських, чому плануємо присвятити наші подальші розвідки.

Література:

1. *Апресян Ю. Д.* Образ человека по данным языка : попытка системного описания. Апресян Ю. Д. Избранные труды : Т. 2. Интегральное описание языка и системная лексикография. М. : Школа "Языки русской культуры", 1995. С. 348–387.
2. *Башкірова Н. П.* Проблеми відображення емоцій у мові. Записки з загальної лінгвістики : зб. наук. пр. Відп. ред. М. І. Зубов. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2005. Вип. 6. С. 13–19.
3. *Изард К.* Психология эмоций. СПб : Питер, 2003. 464 с.
4. *Ильин Е. П.* Эмоции и чувства. СПб. : Питер, 2003. 752 с.
5. *Мещеряков Б. Г., Зинченко В. П.* Большой психологический словарь. Спб. : Прайм-Еврознак, 2003. 632 с.
6. *Ніколаєнко Л. І.* Категоризація і мовне вираження емоцій співчуття та злорадства (на матеріалі української, російської і польської мов). Мовознавство. 2005. № 1. С. 45–57.
7. *Толстой Н. И.* Язык и народная культура. Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике. М. : Индрик, 1995. 512 с.
8. *Шаховский В. И.* Эмоции : Долингвистика, лингвистика, лингвокультурология. М. : Книжн. дом "Либроком", 2016. 128 с.
9. *Экман П.* Психология эмоций. Спб. : Питер, 2013. 240 с.
10. *Evans D.* Emocje : naukowo o uczuciach. Poznań : Rebis, 2002. 209 s.
11. *Grzegorczykowa R.* Idee kognitywizmu jako podstawa badań porównawczych w zakresie semantyki. Etnolingwistyka. Pod red. J. Bartmińskiego. Lublin : Wyd-wo UMCS, 2004. T. 16. S. 75–84.
12. *Kapuściński R.* Ten Inny. Kraków : Znak, 2006.
13. *Kopeć U.* Rozwój słownictwa nazywającego uczucia w języku dzieci i młodzieży. Rzeszów : Wyd-wo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 2000. 179 s.
14. *Mikołajczuk A.* Uczucia w języku – między naturą a kulturą. Poradnik Językowy. 2004. Z. 6. S. 33–46.
15. *Oatley K., Jenkins J. M.* Zrozumieć emocje. Tłum. J. Radzicki, J. Suchecki. Warszawa : PWN, 2003. 434 s.
16. *Pajdzińska A.* Obraz tęsknoty w polszczyźnie. Zeszyty Naukowe WSHE w Łodzi, 2003. Z. 3 (41). S. 7–17.
17. *Szumska D.* O emocjach bez emocji. Język a Kultura. Pod red. I. Nowakowskiej-Kempnej. Wrocław : Wyd-wo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2000. T. 14. S. 199–207.

18. *Wierzbicka A.* Emocje. Język i “skrypty kulturowe”. Język. Umysł. Kultura : Wybór prac. Pod red. J. Bartmińskiego. Warszawa : PWN, 1999. S. 163–189.
19. *Wierzbicka A.* Emotions across Languages and Cultures : Diversity and Universals. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. 349 s.
20. *Wierzbicka A.* Kocha, lubi, szanuje. Warszawa : Wiedza Powszechna, 1971. 279 s.

R e f e r e n c e s :

1. *Apresyan Yu. D.* Obraz cheloveka po dannym yazyka : popytka sistemnogo opisaniya [Human image according to language data : an attempt at s systemic description]. Apresyan Yu. D. Izbrannyye trudy : T. 2. Integralnoye opisaniye yazyka i sistemnaya leksikografiya. M. : Shkola “Yazyki russkoy kultury”. 1995. S. 348–387.
2. *Bashkirova N. P.* Problemy vidobrazhennya emotsiy u movi [The problem of reflecting emotions in language]. Zapiski z zagalnoï lingvistiki : zb. nauk. pr. Vidp. red. M. I. Zubov. Odesa : ORIDU NADU, 2005. Vyp. 6. S. 13–19.
3. *Izard K.* Psikhologiya emotsiy [Psychology of emotions]. SPb : Piter, 2003. 464 s.
4. *Ilin E. P.* Emotsii i chuvstva [Emotions and feeling]. SPb. : Piter, 2003. 752 c.
5. *Meshcheryakov B. G., Zinchenko V. P.* Bolshoy psikhologicheskiy slovar [Big psychological dictionary]. Spb. : Praym-Evroznak, 2003. 632 s.
6. *Nikolayenko L. I.* Kategoryzatsiya i movne vyrazhennya emotsiy spivchuttya ta zloradstva (na materiali ukrainskoi, rosiyskoi i polskoi mov) [Categorization and linguistic expression of the emotions of sympathy and gloating]. Movoznavstvo. 2005. № 1. S. 45–57.
7. *Tolstoy N. I.* Yazyk i narodnaya kultura. Ocherki po slavyanskoy mifologii i etnolingvistike [Language and folk culture. Essays on Slavic mythology and etrhnolinguistics]. M. : Indrik, 1995. 512 s.
8. *Shakhovskiy V. I.* Emotsii : Dolingvistika, lingvistika, lingvokulturologiya [Emotions : Prelinguistics, linguistics, cultural linguistics]. M. : Knizhnyy dom “Librokom”, 2016. 128 s.
9. *Ekman P.* Psikhologiya emotsiy [Psychology of emotions]. Spb. : Piter, 2013. 240 s.
10. *Evans D.* Emocje : naukowo o uczuciach. Poznań : Rebis, 2002. 209 s.
11. *Grzegorczykowa R.* Idee kognitywizmu jako podstawa badań porównawzcych w zakresie semantyki. Etnolingwistyka. Pod red. J. Bartmińskiego. Lublin : Wyd-wo UMCS, 2004. T. 16. S. 75–84.
12. *Kapuściński R.* Ten Inny. Kraków : Znak, 2006.
13. *Kopeć U.* Rozwój słownictwa nazywającego uczucia w języku dzieci i młodzieży. Rzeszów : Wyd-wo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 2000. 179 s.
14. *Mikołajczuk A.* Uczucia w języku – między naturą a kulturą. Poradnik Językowy. 2004. Z. 6. S. 33–46.
15. *Oatley K., Jenkins J. M.* Zrozumieć emocje. Tłum. J. Radzicki, J. Suchecki. Warszawa : PWN, 2003. 434 s.
16. *Pajdzińska A.* Obraz tęsknoty w polszczyźnie. Zeszyty Naukowe WSHE w Łodzi, 2003. Z. 3 (41). S. 7–17.
17. *Szumska D.* O emocjach bez emocji. Język a Kultura. Pod red. I. Nowakowskiej-Kempnej. Wrocław : Wyd-wo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2000. T. 14. S. 199–207.
18. *Wierzbicka A.* Emocje. Język i “skrypty kulturowe”. Język. Umysł. Kultura : Wybór prac. Pod red. J. Bartmińskiego. Warszawa : PWN, 1999. S. 163–189.

19. *Wierzbicka A.* Emotions across Languages and Cultures : Diversity and Universals. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. 349 s.
20. *Wierzbicka A.* Kocha, lubi, szanuje. Warszawa : Wiedza Powszechna, 1971. 279 s.

Аскерова И. А. Категоризация и особенности вербализации базовых эмоций.

Статья посвящена рассмотрению современных психологических концепций и подходов, касающихся классификации эмоциональных состояний человека. Устанавливается ряд эмоций, являющихся универсальными и базовыми, характеризуются принципы их выделения. Освещается влияние культуры на манифестацию базовых эмоций. Кроме того, прослеживаются особенности репрезентации душевных переживаний в языке и речи, исследуются различные модели описания эмотивной лексики в современной лингвистике.

Ключевые слова: *базовые эмоции, эмотивная лексика, вербализация, категоризация, коннотация.*

Askerova I. A. Categorization and features of verbalization of basic emotions.

The article is devoted to the examination of human emotional states from the standpoint of psychology, as well as the analysis of linguistic means of their reflection. Classifications of emotional states of the person and principles of allocation of basic emotions as well as the division of emotions into positive and negative are analyzed in detail. Differentiation of emotion concepts, feeling, affect is carried out. The concept of basic emotions is considered in the theory of differential emotions. It is noted that the core of the dominant basic emotional experiences includes joy, sadness, fear, and anger. The influence of culture on the manifestation of basic emotions is highlighted. The role of emotional experiences in everyday life, cognitive processes and creativity is revealed. In addition, the features of the representation of emotional experiences in language and speech are traced, various models of describing emotional vocabulary in modern linguistics are studied. It is established that the expression of emotions and feelings in the language are abstract nouns, verbs, adjectives and adjectives, analytical constructions, as well as phraseological inflections. The complex set of characteristics of emotional phenomena should include the following: the cause of emotion, the emotion itself, the desire to prolong or terminate the cause of emotion, the external manifestation of emotion, as well as the subject of experience, polarity, modality, duration, strength and depth, etc.

Keywords: *basic emotions, emotional vocabulary, verbalization, categorization, connotation.*

И. М. Ахмад
Национальный технический университет Украины "КПИ" имени Игоря Сикорского

ИЗУЧЕНИЕ АССОЦИАТИВНО СВЯЗАННЫХ СЛОВ В ЛИНГВИСТИКЕ

В статье рассмотрены такие объединения, как ассоциативное поле, ассоциативно-семантическое поле, ассоциативно-семантическая группа, ассоциативно-семантическая структура, исследуемые в рамках лексической, коммуникативной и